

МОТИВАЦІЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Літинська В.А., Куклюк В.С.

Хмельницький національний університет

В статті досліджено мотивацію в управлінні інноваційною сферою, проаналізовано вплив інноваційного мультиплікатора на активність суб'єктів господарювання, виявлено загальні підходи до стимулювання інноваційних процесів у зарубіжних країнах з різним рівнем розвитку.

Ключові слова: управління, мотивація, підприємство, інноваційна сфера, моніторинг.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ століття світова економіка зазнала кардинальних змін, унаслідок яких могутність країн визначається, насамперед, досягненнями у сфері розробок і виробництва конкурентоздатної на світовому ринку інноваційної продукції. Лише освоєння інноваційної моделі розвитку, якої дотримуються економічно розвинені країни, означало б набуття конкурентних переваг.

Відсутність протягом багатьох років розвинутої інфраструктури інноваційної діяльності визначило відставання України в інноваційній сфері ще на початку ринкових перетворень. Тому в Україні вкрай необхідним є удосконалення інноваційної сфери, яке б забезпечувало чітке спрямування на інновації і досягнення конкурентоздатності вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність інноваційних процесів в еволюції економіки й зміні макроекономічних показників досліджувалися багатьма вченими-економістами. В умовах ринкової трансформації економіки постсоціалістичних країн питанням розробки теоретико-методологічних проблем інноваційного розвитку присвячені роботи Л. Абалкіна, В. Бабича, А. Дагаєва, М. Крупки, Р. Фатхутдінова, М. Якубовського й інших. Окремі аспекти розробки ефективних організаційно-економічних механізмів реалізації інноваційної моделі розвитку в Україні й інших країнах досліджуються в роботах Л. Антоненка, П. Бубенка, В. Гусєва, В. Денєсюка, В. Клочка, В. Кузьменка, Б. Малицького, П. Перерви й інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що проблемі розвитку інноваційної сфери присвячена велика кількість досліджень, немає єдиного підходу до визначення її структури, не розроблена система мотивацій в управлінні інноваційною сферою, що й обумовило вибір теми дослідження.

Мета статті. Метою статті є дослідження мотивації в управлінні інноваційною сферою, загальних підходів до стимулювання інноваційних процесів у зарубіжних країнах з різним рівнем розвитку.

Виклад основного матеріалу. У сучасній макроекономічній ситуації в Україні дозріли передумови формування нових механізмів управління інноваційною сферою. Необхідність цього обумовлена тим, що основним елементом ринкової економіки є мотивація діяльності, тому дієвість мотиваційного механізму забезпечує єдність економічних інтересів усіх учасників інноваційного процесу.

Згідно вчення австрійського вченого-економіста Й. А. Шумпетера внутрішнім мотивом трудової діяльності за умов ринкової економіки є одержання прибутку як прямої економічної винагороди за інноваційну творчість, ризик, підприємництво, впровадження інновацій. Жива, упредметнена праця, економічна потреба, інтерес до праці в інноваційній сфері завжди потребують мотивації, тобто стиму-

лювання з боку держави через систему економічних механізмів стимулювання всіх видів праці в цій сфері. Тому держава через стратегічні плани розвитку й регулювання створює організаційно-економічні механізми для підвищення мотивації відновлення продукції у всіх сферах економіки [1, с. 44].

Мотиваційний механізм управління інноваційною сферою – це сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених методів, форм, інструментів впливу на інноваційну сферу з метою спонукання основних учасників інноваційного процесу постійно оновлювати продукцію [2].

На сьогодні в Україні це оновлення може базуватися як на результатах нововведень, отриманих на своїх підприємствах, так і на придбаних на ринку ліцензіях, патентах, технологіях. Його основними елементами виступають прямі й непрямі методи державної мотивації, які реалізуються у формі інвестування, кредитування, лізингу, страхування, оренди та ін., а також правове, нормативне й інформаційне забезпечення.

Оцінку потенціалу інноваційної сфери регіону можна представити як результат кількісного вимірювання наявних ресурсів, які використовуються або можуть використовуватися в інноваційній діяльності. В цей час в Україні основними інтегральними показниками, що характеризують потенціал інноваційної сфери, можуть бути: масштаб людських ресурсів, зайнятих в інноваційній сфері, результативність наукової й науково-технічної діяльності, результативність інноваційної діяльності, витрати в інноваційній сфері, масштаб інноваційної діяльності.

За роки незалежності України частка ВВП, яку витрачали на дослідження й розробки, скоротилася більш ніж у 2 рази. У розвинених країнах вона становить близько 3-4%, в Україні – 1,3%. В промисловості у структурі витрат на інноваційну діяльність переважають витрати на придбання засобів виробництва, технологічну підготовку виробництва [3].

Питома вага кількості промислових підприємств, що впроваджують інновації, становить 10,0% від загальної кількості підприємств, тоді як для розвинених країн цей показник становить від 30,0 % до 70,0% від загальної кількості підприємств.

Кількість промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, також зменшилася за останні роки й становить одну сьому від загальної кількості промислових підприємств (13,7%) [3].

Характер зміни інноваційного потенціалу регіонів має неоднаковий рівень в різних регіонах. Зокрема, потенціал інноваційної сфери АР Криму й м. Севастополя, Київської області й м. Києва, Івано-Франківської, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Харківської областей збільшився. В інших регіонах України спостерігається зменшення цього показника.

Зменшення масштабу людських ресурсів, зайнятих в інноваційній сфері, віддаляє Україну від єв-

ропейських стандартів. Це зумовлює пошук більш широкого спектру мотиваційних методів для розвитку досліджуваної сфери. Процес зміни масштабу людських ресурсів має чітко виражений диференціюючий характер, тобто при тих самих макроекономічних показниках, інвестиціях у науку й освіту, правовому полі й єдиному ринку інтелектуальної праці в країні (посадові оклади у сфері науки і освіти, забезпеченість житлом, система мотивації та інше) на регіональному рівні є значні можливості активізувати або стимулювати формування наукових кадрів, збалансовано їх розподіляти між галузями економіки за допомогою економічних і соціальних важелів.

Вплив державних асигнувань на активність суб'єктів інноваційної сфери доцільно досліджувати за допомогою моделі інноваційного мультиплікатора-акселератора, розробленої на основі класичної (неокейнсіанської) економічної теорії. Під інноваційним мультиплікатором розуміють відношення приросту інноваційної складової реального доходу до інноваційної складової приросту інвестицій.

Первісні інвестиції, що викликають ефект мультиплікації, приводять до зростання доходу, що у свою чергу веде до зростання темпів попиту на споживчі товари і збільшення їхнього виробництва. Причому зростання інвестицій (стимульовані інвестиції), пов'язане з розширенням випуску засобів виробництва, перебуває в акселеративній залежності від зростання доходів. Автономні інвестиції дають первісний поштовх процесові розвитку інноваційної сфери й викликають ефект мультиплікації, а стимульовані інвестиції, які є результатом збільшення доходу, приводять до подальшого зростання доходу, отриманого від інноваційної сфери. Оскільки ріст інвестицій залежить від державних асигнувань, рішення проблеми успішного розвитку інноваційної сфери залежить від держави.

Організація інноваційної діяльності в японських компаніях свідчить, що їхнє лідируюче положення у світі забезпечується поєднанням багатьох різномірних принципів і механізмів. У своєму поєднанні вони створили стійку систему мотивації постійного пошуку більш досконалих технологій і витрат. Впровадження системи бережливого виробництва, у яку входять загальний контроль якості, безперервне вдосконалювання (Kaizen), технологія «вчасно» (канбан), проектування з урахуванням технологічності, побудова тісних взаємовідносин з постачальниками, гнучке виробництво, малий час циклу, дало японським компаніям значні переваги у зниженні витрат і підвищенні якості інноваційної продукції. Загальним елементом інноваційної системи розвитку в цій країні є орієнтація на розгалужену мережу різномірних організацій, у яких раціоналізація, винахідництво, участь в освоєнні нових видів продукції розглядаються крізь призму прямих економічних інтересів виробничого й управлінського персоналу.

Особливу модель державного регулювання інноваційними процесами представляє собою китайська практика. Дослідження державного регулювання інноваційного розвитку Китаю показало, що держава поетапно стимулювала різні сфери економіки з метою досягнення високих темпів економічного росту. Основою всіх реформ китайського уряду є створення потужної вітчизняної науки, системи освіти для підготовки кваліфікованих кадрів.

Дослідження державних програм підтримки венчурних інвестицій у зарубіжних країнах (США, Фінляндії, Ізраїлі, Сінгапурі, Кореї) дозволило встановити, що державна політика в розвинених кра-

їнах і країнах, що розвиваються, спрямована на створення механізмів активізації і стимулювання венчурного процесу. Програми «прямих інвестицій» характерні для розвинених країн. Країни, де існує дефіцит інвестиційних ресурсів, використовують «фондові» механізми і схеми (наприклад, ізраїльська програма Yozma, фонди трудових нагромаджень (LSVCF) у Канаді).

У системі сучасної практики регулювання інноваційних процесів важливе місце займає моніторинг як засіб контролю ефективності використовуваних механізмів держрегулювання. Використання досвіду моніторингу інноваційної сфери зарубіжними країнами – ЄС, США й іншими – забезпечить активізацію інноваційної моделі розвитку, а державним органам управління – її реалізацію. Можливі такі напрямки вдосконалення системи моніторингу інноваційної сфери:

- моніторинг підсистеми генерування знань – створення каталогу інтелектуальних ресурсів; проведення наукометричного моніторингу; створення довідника з міжнародного співробітництва; видання серії монографій «Події української науки»;

- моніторинг підсистеми виробництва продукції – створення українських інноваційних зведень і їх публікація у статистичних виданнях; розробка й впровадження форми статистичної звітності за видами продукції з урахуванням диференціації галузей промисловості за рівнем наукоємності; побудова типології підприємств за інноваційною активністю; проведення паспортизації підприємств; введення моніторингу досліджень і розробок підприємств із прямими іноземними інвестиціями;

- моніторинг інноваційної інфраструктури – створення патентного фонду, регіональних центрів маркетингових досліджень і маркетингу інтелектуальної продукції, бази даних про закордонні інноваційні фонди [4, с. 114].

Ступінь мотивації людей в інноваційній сфері має пряму залежність від рівня конкурентоздатності продукції, що випускається. Прямими наслідками цієї здатності при реалізації запропонованої схеми можуть бути такі:

- ступінь мотивації людей може бути високим лише в тих галузях, продукція яких має найвищий рівень конкурентоздатності;

- галузі, що випускають продукцію, неконкурентоспроможну на світовому ринку, при вступі у ЄС можуть виявитися неконкурентоспроможними й на внутрішньому ринку;

- продукція, неконкурентоспроможна на внутрішньому ринку, може бути реалізована на ринках тих країн (Індії, Китаю, Африки, Близького Сходу), де ціна нижча від світового рівня, виявиться основним вирішальним чинником на користь української продукції [5, с. 159].

Підприємства і галузі, які випускають конкурентоздатну на світовому ринку продукцію, можуть використати частину одержуваного прибутку для посилення трудової мотивації. Ця мотивація потрібна як для розширення сегмента своєї продукції на ринку, так і для переходу до наступного технологічного укладу.

Висновки і пропозиції. Отже, шляхи удосконалення інноваційної сфери в Україні, які б забезпечували чітке спрямування на інновації та досягнення конкурентоздатності вітчизняної економіки, можуть бути наступними.

При обмежених бюджетних коштах країни є доцільним поєднання інтересів держави (законодавчої й виконавчої галузей) для збільшення прибуткової частини бюджету, що зумовлює підвищення конку-

рентоспроможності вітчизняної продукції. Держава в особі Міністерства економіки і європейської інтеграції, галузевих міністерств та їхніх регіональних представництв може мотивувати активізацію інноваційної діяльності лише з урахуванням досягнутого рівня конкурентоздатності на світових ринках.

Спроби сформувані універсальні для всіх галузей мотиваційні механізми в інноваційній сфері є некоректними. Приватний капітал, венчурні компанії в цей час в Україні можуть мотивувати лише галузі з низькою наукоємністю, швидким обігом капіталу. Мотиваційні механізми в наукоємних галузях з тривалим життєвим циклом продукції можуть

бути реальними лише у формі національних інноваційних систем та їх базових робочих документів – інноваційних галузевих програм 2010-2025 років.

На регіональному рівні мотиваційні механізми можуть спиратися на економічні інтереси провідних фінансово-промислових груп регіонів, науково-виробничих об'єднань, технопарків з наявним потенціалом, ядром якого виступають наукові й виробничі кадри. У межах національних інноваційних систем мотиваційні механізми, виступаючи інструментарієм, зберігають як диференціюючі ознаки галузеву структуру (за наукоємністю), ступінь відповідності продукції світовому рівню, мотиви й механізми.

Список літератури:

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навчальний посібник. – Суми ВТД «Університетська книга»/ – 2008. – С. 284.
2. Необхідність формування мотиваційного механізму інноваційної діяльності як важлива умова розвитку організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viem.edu.ua/konf6/art.php?id=0419> (дата звернення : 18.03.2014).
3. В.С. Шовкалюк. Інноваційний розвиток України: особливості 2012 року. – Режим доступу: http://www1.nas.gov.ua/publications/books/serii/academy/1102010/Documents/2013_7/Nauka_Ukr_V7_4.pdf
4. Чорна М. В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства: монографія / Чорна М. В., Глухова С. В. // Харків: ФО-П Шейніна О.В., 2010. – 210 с.
5. Марченко О. В. Визначення необхідних і достатніх умов для інноваційного розвитку підприємства / О. В. Марченко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №6. – С. 157-164.

Литинська В.А., Куклюк В.С.

Хмельницький національний університет

МОТИВАЦІЯ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕННЯ ІННОВАЦІОННОЮ СФЕРОЮ

Анотація

В статті досліджено мотивацію в управлінні інноваційною сферою, проаналізовано вплив інноваційного мультиплікатора на активність суб'єктів господарювання, виявлені загальні підходи к стимулюванню інноваційних процесів в зарубіжних країнах з різним рівнем розвитку.

Ключові слова: управління, мотивація, підприємство, інноваційна сфера, моніторинг.

Litinska V.A., Kuklyuk V.S.

Khmelnytsky National University

MOTIVATION IN THE AREAS OF MANAGEMENT INNOVATION

Summary

The article is devoted to motivation in managing innovation sphere, the article analyzes the impact of innovation on the activity multiplier entities, identified common approaches to stimulate innovation processes in foreign countries with different levels of development.

Keywords: guidance, motivation, enterprise, innovative field, monitoring.